

Biologické a sociální faktory v rozvoji osobnosti

Biologické a sociální faktory v rozvoji osobnosti

- * **pedagogika** je vědní disciplína, která zkoumá **záměrné ovlivňování vývoje osobnosti člověka**
- * toto působení má mnoho vzájemně spjatých podob označovaných jako **výchova, vzdělávání, učení, vyučování**
- * k tomu, aby člověk mohl být vychováván či vzděláván, musí mít určité předpoklady, na něž lze výchovou působit
- * tyto předpoklady se obvykle označují jako **vychovatelnost** či **vzdělavatelnost**

Výchova a vychovatelnost

- * Otázka vychovatelnosti a vzdělavatelnosti člověka je kardinálním metodologickým problémem pedagogiky.
- * Je člověk vychovatelný?
- * Je každý člověk vzdělavatelný? Do jaké míry?
- * S tím souvisí také otázka **oprávněnosti** výchovy.
- * Má výchova právo zasahovat do vývoje člověka a utvářet člověka podle určitých představ?
- * Není výchova pouhé znásilňování přirozenosti člověka?
- * Mají pravdu koncepce, které každou výchovu považují za násilí na člověku?

Výchova a vychovatelnost

- * Je člověk při svém příchodu na svět vybaven tak, aby se mohl obejít bez péče společnosti?
 - * „Člověku je zapotřebí výchovy již proto, že přichází na svět jako slabý a nesamostatný tvor, jenž bídne by se vyvinul, kdyby zůstal jenom náhodě ostaven. “
 - * „Člověk jest však také způsobilý k výchově: způsobilost ta se zakládá na jeho vzdělavatelnosti. Vzdělavatelnost jest poddajnost vůči vnějším vlivům ku zvýšení vlastní hodnoty vzdělávaného.“ (Lindner, 1888).

Výchova a vychovatelnost

- * Potvrzením tohoto názoru jsou údaje o tzv. **vlčích dětech**, které vyrůstaly bez lidské společnosti.
- * Tyto děti již nikdy později nedosáhly normálního rozvoje lidských schopností, dokonce většinou ani specifických způsobů chování, jimiž se člověk liší od zvířat.
- * Tato zjištění ukazují, že zděděné dispozice se neprojeví samy od sebe, ale musí se rozvíjet, a to v určitém optimálním věku.
- * **Pozdější výchova či převýchova je již mnohem méně účinná.**

Výchova a vychovatelnost

- * V názorech na vztah výchovy a dědičnosti se různé pedagogické koncepce minulosti i přítomnosti liší.
- * Mezi zastánce optimistické koncepce patří zejména **Jan Amos Komenský** (1592-1670), který byl velmi optimistický i v otázkách výchovy postižených dětí nebo **John Locke** (1632-1704), vycházející z přesvědčení, že dítě je *tabula rasa* a od útlého věku potřebuje rozumové vzdělávání, jehož podmínkou je zdravé tělo a správné smyslové vnímání.

Výchova a vychovatelnost

- * Vyhraněně negativní stanovisko k možnostem výchovného působení zastávají všichni rasisté, kteří se domnívají, že některé rasy a etnické skupiny jsou určitým způsobem méněcenné.
- * Poněkud skeptičtí k možnostem výchovy bývají i někteří psychologové a psychiatři, kteří mají zkušenosti s nejrůznějšími vrozenými vadami a poruchami osobnosti - to je však již poněkud jiný problém.

Genetické vybavení člověka

- * S jakými vrozenými předpoklady vstupují děti do výchovného procesu?
- * Mají totožné, obdobné nebo rozdílné genetické vybavení?
- * Do jaké míry toto genetické vybavení determinuje další vývoj člověka?

Genetické vybavení člověka

- * **DNA** – nachází se v jádrech buněk a je nositelem dědičných vlastností
- * Jednotkou dědičnosti je **gen** – je součástí molekuly DNA
- * Odhaduje se, že lidé jsou nositeli 100 000 různých genů, které určují jejich základní vlastnosti, např. krevní skupinu, barvu pleti a očí, ale také stavbu všech orgánů včetně mozku
- * Člověk má ve svých tělesných buňkách 23 párů chromozomů, v každém páru je jeden chromozom po matce a jeden po otci

Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * **Intelligence** se charakterizuje mnoha různými způsoby:
 - jako úroveň rozumových schopností, obecné nadání, mentální úroveň, intelekt, chytrost, schopnost řešit nové úkoly, schopnost chápat vztahy, schopnost abstrahovat, generalizovat a diferencovat, schopnost správného uvažování a účelného jednání, schopnost adaptovat se na prostředí.
- Psychologie dlouho hledala a vlastně stále hledá přesnou definici a spolehlivé nástroje k měření inteligence.

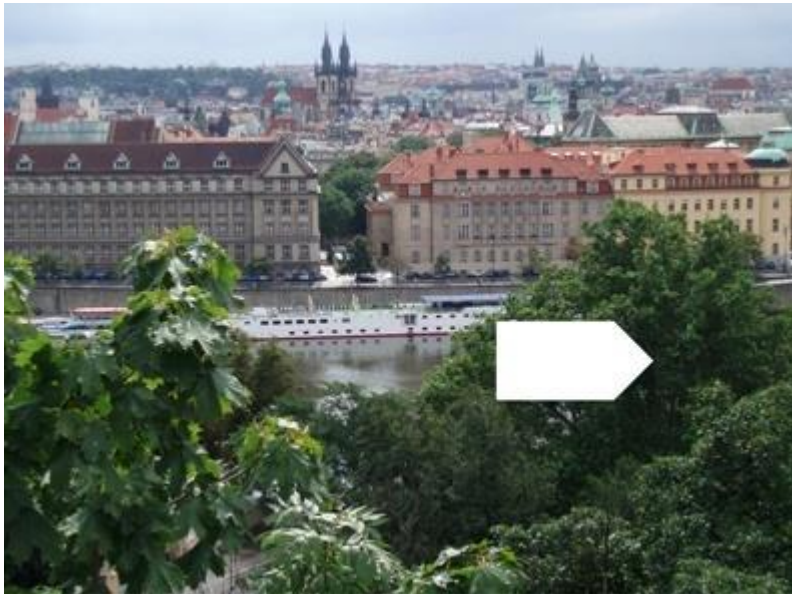
Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * Impulsem k vytvoření prvních testů inteligence byla přeplněnost francouzských škol po roce 1905, kdy vláda nařídila povinnou školní docházku.
 - * (Pro srovnání: v našem školství byla povinná školní docházka uzákoněna již v roce 1869.)

Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * Psycholog Alfréd Binet se svými spolupracovníky sestavil test, na jehož základě bylo možné rozlišit děti s normální inteligencí a s nižší inteligencí.
 - * Tento test sestával ze 30 otázek sestavených vzestupně podle obtížnosti. Jednoduchou otázkou bylo například ukázat oči, nos, ústa, složitější bylo vyjmenovat a rozpoznat základní barvy a obtížným úkolem bylo sestavit větu ze zpřeházených slov. Porovnáním výsledku testu s věkem dítěte se ukázalo, zda bude pro dítě vhodnější postupovat podle běžných osnov, nebo mu věnovat speciální péči.
 - * (Na podobném principu jsou i dnes sestaveny testy školní zralosti.)

Příklad z testu inteligence

Příklad z testu inteligence

Příklad z testu inteligence

a) Komu není rady, tomu se musí pomoci.

b) Neříkej hop, dokud nepřeskočíš.

c) Chytrému napověz, hloupého kopni.

d) Pýcha předchází pád.

e) Na hrubý pytel, hrubá záplata.

Příklad z testu inteligence

- * Víme, že je Tonda vyšší než Vlasta a ten je vyšší než Vlád'a a ten je nižší než Jiří. Kdo je nejvyšší, pokud víme, že Jiří není vyšší než Vlasta a Tonda je nižší než Libor?
 - a) Tonda
 - b) Vlasta
 - c) Libor
 - d) Jiří
 - e) Vlád'a

Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * Z hlediska vztahů biologických a sociálních faktorů v rozvoji osobnosti je nejčastěji zkoumána otázka **dědičnosti IQ**.
- * Pro přesné změření vlivu genů na IQ se používají různé metody, za nejvhodnější z nich se považuje sledování jednovaječných dvojčat vychovávaných odděleně - mají totiž všechny geny stejné a působí na ně pouze odlišné prostředí.
- * Autoři publikace ***Geny a osobnost*** (Hamer. Copeland. 2003) uvádějí výsledky analýzy 158 párů jednovaječných dvojčat, zjistilo se, že IQ je dědičné ze 75 %.

Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * Další diskutovanou otázkou je, zda je naměřený intelektový potenciál v průběhu vývoje neměnný, nebo zda je ovlivnitelný systematickým výchovným působením.
- * **Čím kvalitnější je předškolní výchova, tím více schopností dítěte se může projevit a tím bude lepší i školní výchova (dle studie z r.1938).**

Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * Genetici i psychologové se shodují v tom, že mezi dvěma dětmi s podobnou genetickou výbavou, z nichž jedno vyrůstá ve velice bohatém prostředí a druhé v prostředí na podněty velice chudém, může při dosažení zralosti činit rozdíl hodnot IQ až 25 bodů. (Fontána, 2003. s. 113).
- * Není to prostor malý, ale také není zcela neomezený. Všichni máme velké možnosti i své limity, což platí pro celou běžnou populaci.

Dědičnost, vrozenost a rozvoj inteligence

- * Individuální schopnosti každého jedince je možné a nutné výchovou a vzděláváním záměrně, soustavně a cílevědomě rozvíjet.
- * Každé dítě, stejně jako každý dospělý člověk, má svá omezení, která nemůže svojí vůlí překonat.

Druhy inteligence

- * Dřívější výzkumy inteligence byly orientovány převážně na všeobecnou teoretickou inteligenci, nejčastěji vyjadřovanou inteligenčním kvocientem (IQ).
- * Už na začátku 20. století však někteří psychologové upozorňovali, že kromě abstraktní obecné inteligence je třeba věnovat pozornost i sociální a praktické inteligenci (Ruisel 2000).

Druhy inteligence

- * **Praktická inteligence** se chápe jako schopnost jedince úspěšně řešit komplikované problémy života, pro něž neexistují jednoznačná řešení a použitelné algoritmy.
- * **Sociální inteligence** vychází z názoru, že inteligence má i společenský aspekt, jako schopnost porozumět druhým a jednat moudře v mezilidských vztazích.

Intelligence

- * Gardnerův model, který překonává představu IQ jako jediného významného faktoru determinujícího úspěšnost osobnosti, rozlišuje **šest základních druhů intelligence**:

Druhy inteligence

- * **1. Jazyková inteligence** se projevuje citlivostí k mluvenému i psanému jazykovému projevu, schopností učit se lehce mateřštině i cizím jazykům, vhodně používat jazykové prostředky.
- * Vysoký stupeň tohoto druhu inteligence umožňuje dobře vykonávat povolání právníků, překladatelů, básníků a spisovatelů, novinářů, komentátorů, apod.

Druhy inteligence

- * **2. Logicko-matematická inteligence** se projevuje schopností logicky analyzovat problémy a situace, správně chápat a používat matematické operace, osvojovat si základy vědeckého myšlení.
- * Je charakteristická pro matematiky, logiky a vědecké pracovníky různých oborů. Talent v logicko-matematické sféře se projevuje velmi brzy. Nejproduktivnější léta v těchto oborech často uběhnou před dosažením čtyřicátého roku.

Druhy inteligence

- * 3. **Hudební inteligence** se projevuje smyslem pro rytmus a melodii i dalšími hudebními schopnostmi, např. schopností interpretovat hudební skladbu, zapamatovat si ji, pochopit její kompozici apod.
 - * Bývá nejvýrazněji rozvinuta u hudebních skladatelů, dirigentů, instrumentalistů a zpěváků. Je pravděpodobné, že základ hudebního nadání děti dědí, ale v jeho vývoji se uplatňují i další faktory.
 - * Prostředí, v němž dítě žije, má prokazatelný vliv na to, do jaké míry se talent dítěte projeví a uplatní.

Druhy inteligence

4. Prostorová inteligence se uplatňuje v mnoha typech prostředí.

- * Projevuje se schopností orientace v prostoru, ale i při práci s jeho grafickým znázorněním - tzn. dvojrozměrnou či trojrozměrnou verzí částí reálného světa či jiným symbolickým zobrazením skutečnosti, jako jsou mapy, diagramy či geometrické tvary.
- * Často se objevuje názor, že prostorová inteligence je „protipólem“ inteligence jazykové (Gardner. 1999).
- * Prostorová inteligence je nezbytná v profesích architektů, stavbařů, pilotů, navigátorů, designérů, řidičů apod.
- * Významně se uplatňuje i v šachové hře: Šachoví mistři většinou mají neobyčejnou vizuální paměť a vizuální představivost.

Druhy inteligence

- * **5. Tělesně-pohybová inteligence** se projevuje vysokou úrovní koordinace motoriky, tělesnou obratností a schopností osvojit si různé pohybové dovednosti.
- * Součástí této inteligence je i schopnost obratně zacházet s předměty, která zahrnuje jemnou motoriku rukou a prstů i motoriku celého těla.
- * Je charakteristická nejen pro sportovce, herce, tanečníky, apod., ale v kombinaci s dalšími schopnostmi je potřebná i pro dosažení virtuozity ve hře na hudební nástroje, pro úspěšné výtvarníky a uplatňuje se i v různých profesích, které kladou vysoké nároky na pohybové schopnosti, zejména jemnou motoriku (chirurgové, mechanici apod.).

Druhy inteligence

- * **6. Personální inteligence** se projevuje na intrapersonální a interpersonální úrovni.
 - * ***Intrapersonální*** inteligence představuje schopnost najít adekvátní přístup k vlastnímu citovému životu, porozumět vlastnímu chování a regulovat své emoce i chování.
 - * Je důležitá pro úspěšnost každého člověka v osobním životě i v různých činnostech.
 - * ***Interpersonální*** inteligence spočívá ve schopnosti porozumět záměrům, motivacím, potřebám a chování druhých lidí a ve schopnosti účinně s nimi komunikovat. Je nepostradatelná u spisovatelů, učitelů, lékařů, psychologů, sociálních pracovníků, manažerů, politiků, církevních vůdců, ale i u pracovníků reklamy, obchodních zástupců a prodavačů.

Druhy inteligence

- * Gardner připouští, že jeho rozlišování uvedených typů inteligence je dosti zjednodušující, neboť mnohostrannost lidského nadání nelze postihnout žádným číslem.
- * Později se svými spolupracovníky rozšířil tento seznam na dvacet typů inteligence, např. přírodovědeckou, spirituální, existenciální atd.
- * Z jeho poznatků vychází D. Goleman, který vysvětluje zejména význam emoční inteligence v životě každého člověka. Pracuje s termínem emoční kvocient (EQ), u kterého rozlišuje těchto sedm základních kvalit: **uvědomění si sebe, sebemotivace, vytrvalost, kontrola impulsů, regulace nálad, empatie, naděje nebo optimismus** (Goleman. 1997).

Dědičnost a rozvoj talentu

- * Z hlediska vztahů biologických a sociálních faktorů v rozvoji osobnosti jsou zajímavé i otázky týkající se mimořádného nadání (talentu), např. hudebního nebo výtvarného.
- * Dodnes není známo, co je podstatou dispozic ovlivňujících úroveň výkonů, ani jaká je jejich neuropsychologická struktura.
- * Stále více autorů se kloní k názoru, že schopnosti vznikají na bázi zděděných, vrozených vloh, které jsou dány geneticky a prenatálními vlivy.
- * Především však obohacující prostředí ovlivňuje tempo i úroveň schopností, a naopak deprivující prostředí rozvoj schopností brzdí.

Dědičnost a rozvoj talentu

(hudební činnost)

- * Příklad: mnohé děti v rodině J. S. Bacha projevovaly výrazné hudební schopnosti.
 - * Méně už je známo, že v takovýchto hudebnických rodinách (stejně jako např. v rodině W. A. Mozarta) byly děti nuceny ke cvičení mnoho hodin denně, někdy i dosti drastickými metodami.
- * Hudební schopnosti se obvykle dělí na hudební sluch, hudební paměť a hudební rytmus.
- * Tyto schopnosti se do značné míry vážou na dědičnost a mohou se projevovat už v předškolním věku (např. Mozart koncertoval již jako pětiletý).

Dědičnost a rozvoj talentu

(výtvarná činnost)

- * Poměrně málo jsou z genetického hlediska prozkoumané výtvarné schopnosti.
- * Přitom dětská kresba se již dlouhou dobu využívá zejména při diagnostice inteligence.
- * Za ukazatele výtvarných schopností se považuje zejména přetrvávající zájem o výtvarnou činnost, získané výtvarné dovednosti a zručnost.
- * Měřítko výtvarných schopností neexistuje a ani není známo, zda takovéto schopnosti skutečně existují, nebo zda se ve výtvarné činnosti neuplatňuje jen speciálně strukturovaný blok schopností zrakových, senzomotorických a všeobecných, regulovaný příslušným zaměřením na výtvarnou činnost.

Dědičnost a rozvoj talentu

(literární a dramatická činnost)

- * Vědecky prokázána nebyla ani existence speciálních schopnosti pro literární a dramatickou činnost. Při těchto činnostech se uplatňují všeobecné intelektové schopnosti, především verbální, řízené schopnostmi vztahujícími se k tvořivosti s příslušným zaměřením.

Dědičnost a rozvoj talentu

(sportovní nadání)

- * Nejednotné jsou i názory na otázku vrozenosti či dědičnosti sportovního nadání.
- * Je známo, že důležitou součástí sportovního talentu jsou somatické a fyziologické vlastnosti, jako je tělesná výška, hmotnost, délka končetin, vitální kapacita plic, dechová frekvence apod. - tyto charakteristiky jsou do značné míry geneticky podmíněné.
- * Pro sportovní činnost jsou genetické faktory nesmírně důležité, ani zde však nejsou určujícími předpoklady úspěšnosti člověka.

Dědičnost a rozvoj talentu

- * Skutečnost, že ve vývoji člověka hrají významnou roli i jeho zděděné a vrozené vlastnosti, by si měli uvědomovat všichni příliš ctižádostiví rodiče i příliš nároční učitelé.
- * Správné rozpoznání vývojových možností a mezí žáka či dítěte je předpokladem adekvátního individuálního přístupu v jeho výchově a vzdělávání.

Dědičnost a vývoj charakteru

- * Význam dědičnosti v oblasti vývoje intelektových schopností člověka je tedy do jisté míry zřejmý.
- * Složitější odpověď by si vyžadovaly otázky tykající se **rozvoje charakteru.**

Dědičnost a vývoj charakteru

- * J. Hillman - *Klíč k duši* : „Dva třicetiletí muži narození jako jednovaječná dvojčata byli po porodu odděleni a vychovávaní v různých zemích různými adoptivními rodiči. Oba byli velmi pořádkumilovní, až téměř patologicky. Oblékali se čistě a upraveně, na schůzky chodili přesně včas a ustavičně si myli ruce. Když se prvního z nich zeptali, proč má pocit, že musí být stále tak dokonale čistý, odpověděl: «Může za to moje matka. Když jsem vyrůstal, udržovala dům v naprostém pořádku a trvala na tom, aby každá sebemenší věc byla na svém místě. Naučil jsem se to od ní.» Jeho jednovaječné dvojče, úplně stejný perfekcionista, vysvětlil své chování takto: «Může za to moje matka, byla velmi nepořádná a hrozná špindíra»".
- * Je to příběh o dominantní roli dědičnosti nebo o různých způsobech reagování na působení vnějšího prostředí?

Některé další vrozené rysy osobnosti

- * Další kategorií vrozených rozdílů jsou **biologické rozdíly** mezi chlapci a dívkami - **sexové (gendrové) rozdíly**.
- * Experimentálně byly zkoumány rozdíly mezi chlapci a dívkami v různých oblastech schopností.
 - * Průcha uvádí výsledky zahraničních výzkumů, v nichž se ukázalo, že verbální schopnosti bývají rozvinutější u dívek, zatímco matematické a vizuálně prostorové schopnosti mívají rozvinutější chlapci.
 - * Výzkum agresivity prokázal nižší míru této vlastnosti u dívek než u chlapců (Průcha).

Vliv společnosti na výchovu

Výchova a společnost

- * Každý jedinec se vyvíjí v procesu vzájemného působení vnitřních dispozic a vnějších vlivů svého okolí.
- * Na člověka od narození působí přírodní, kulturní a sociální prostředí a veškerá jeho činnost probíhá vždy v určitých společenských podmínkách.
- * Tyto vnější vlivy člověk individuálně, specifickým způsobem reflektuje a reaguje na ně. Postupně tak „vrůstá“ do společnosti a stává se kulturní a sociální bytostí, která si osvojuje společenské hodnoty a normy a více či méně úspěšně podle nich jedná.

Společnost a její výchovný potenciál

- * Člověk žije ve společnosti na určitém stupni jejího vývoje, ale vyvíjí se a formuje především díky interakcím se svými blízkými a v jejich přítomnosti.
- * Pro formování osobnosti jsou nejvýznamnější (dle Kellera):
 - * rodina
 - * vrstevníci
 - * ostatní blízcí lidé
- * Každý člověk si aktivně vytváří vztahy k druhým lidem a nese za ně plnou odpovědnost.

Společenská role výchovy

- * Společenskou funkcí výchovy je připravovat dorůstající generaci na aktuální perspektivní život ve společnosti.
- * Z hlediska sociologie výchovy se výchova chápe jako komplexní příprava člověka pro život, to znamená pro plnění sociálních rolí, do nichž člověk během svého života bude vstupovat.
- * Člověk po celý život „zraje“ nejen biologicky a psychicky, ale i sociálně. Učí se rolím odpovídajícím jeho věku, pohlaví a sociálním pozicím, které zaujímá.

Společenská role výchovy

- * nejtypičtější sociální role, ke kterým má výchova jedince soustavně připravovat:
 - * jedinec jako občan
 - * jedinec jako pracovník
 - * jedinec jako ochránce a tvůrce životního prostředí
 - * jedinec jako člen rodiny
 - * jedinec jako tvůrce a uživatel kulturních hodnot
 - * jedinec jako uživatel volného času
 - * jedinec jako účastník dopravy

Společenská role výchovy

Jedinec jako občan

- * Příprava jedince na roli občana demokratické společnosti je především výchovou člověka, který:
 - * bude znát svá občanská práva a své občanské povinnosti
 - * bude ochoten přispívat k rozvoji bohatství společnosti a její prosperity
 - * bude odpovědný ve vztahu ke svým spoluobčanům
 - * bude respektovat práva ostatních lidí a pravidla občanského soužití.
- * Na výchově jedince jako občana se podílí především **rodina** spolu se všemi stupni **školské soustavy**.

Společenská role výchovy

Jedinec jako pracovník

- * každý občan - role kvalifikovaného a úspěšného pracovníka
- * úlohu vychovávat jedince jako pracovníka plní především školy zaměřené na profesní přípravu: střední odborné školy, střední odborná učiliště, odborná učiliště a vysoké školy.
- * základy profesní orientace se však vytvářejí již na základní škole.

Společenská role výchovy

- * **Jedinec jako ochránce a tvůrce životního prostředí**
- * Potřeba ekologické výchovy vyplývá z vysokého stupně narušení životního prostředí a ekologická péče se stává limitujícím činitelem přežití lidského rodu.
- * Ekologická výchova má zabezpečit hluboké ekologické znalosti a odpovědné postoje každého občana, vedoucí k hledání a prosazování takových opatření, která pomohou konsolidovat ekonomickou situaci, zamezí další devastaci životního prostředí a povedou k jeho zlepšování.

Společenská role výchovy

- * Jedinec jako člen rodiny
- * Liberalizace, která v současnosti proniká do mezilidských vztahů, způsobuje uvolnění tradičních pout daných například náboženským přesvědčením, ekonomickou závislostí ženy na živiteli rodiny nebo mravními tradicemi.
- * Význam výchovné funkce rodiny, která by měla v dnešním složitém světě vytvářet pro děti pevné a bezpečné zázemí, však neklesá, ale naopak vzrůstá. K hlavním funkcím rodiny dnes patří funkce emocionální a funkce „tvorby domova“.

Společenská role výchovy

Jedinec jako člen rodiny

- * Vyčleněním pracovních aktivit z rodiny, kdy většina jejich členů plní své profesní role mimo domov, ztratila rodina roli hospodářsky produktivní jednotky.
- * Členové rodiny se stýkají stále méně, jejich orientace a profesní i volnočasové zájmy se stále více rozrůzňují. To může někdy vést až k vzájemnému odcizení nebo deprivaci dětí, která zvyšuje nebezpečí jejich deviantního chování.
- * Jednou z podmínek fungování rodiny, výchovy dětí a spokojenosti člověka v osobním životě je odpovědný přístup k partnerství a rodičovství.

Společenská role výchovy

- * Jedinec jako tvůrce a uživatel kulturních hodnot
- * Socializace člověka a jeho výchova jsou nikdy nekončícím mezigeneračním procesem předávání kultury dorůstajícímu pokolení.
- * Svět dnes uznávaných hodnot je velmi bohatý a zároveň rozporný.
- * Historický vývoj vedl k expanzi technologické a ekonomické racionality, k migračním pohybům, k urbanizaci spojené se snížením sociální kontroly a anonymitou vztahů, k rozmachu masové kultury zprostředkované médii atd.

Společenská role výchovy

Jedinec jako uživatel volného času

- * Pedagogika volného času – zabývá se důležitou součástí života dětí, mládeže a dospělé populace a to obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro prospěšné užívání volného času.
- * Výchova k hodnotnému využívání volného času plní i preventivní funkci.
- * Dnes se stále častěji vyskytuje nežádoucí chování mládeže, jako je agresivita, vandalismus. Životní styl zaměřený pouze na materiální spotřebu apod.
- * Proto má mimořádný význam výchova snažící se pomáhat najít vhodné formy trávení volného času a jeho hodnotnou náplň.

Společenská role výchovy

Jedinec jako uživatel volného času

- * Repertoár činností pro volný čas je velmi bohatý, např. zájmové činnosti přírodovědné, kulturní a umělecké, sportovní a turistické, pracovní a technické.
- * K realizaci zájmových činností slouží rozvětvený systém, od školských zařízení pro výchovu mimo vyučování a vzdělávání ve volném čase, přes různé formy celoživotního vzdělávání, až po kulturní a osvětová zařízení.
- * Významnou roli má v této oblasti rodina, která má hlavní odpovědnost, jestli budou děti žít rozumně, kulturně, zdravě nebo propadnou konzumnímu a neproduktivnímu životu.

Společenská role výchovy

Jedinec jako účastník dopravy

- * Skutečnost, že bezpečnost dopravy je v ČR jedna z nejnižších v Evropě, vede k nutnosti věnovat tomuto jevu při výchově dorůstající generace mimořádnou pozornost.
- * Uvádí se, že denně na našich silnicích a dálnicích přijdou o život průměrně tři osoby a mnohem více jich utrpí těžká zranění.
- * Jaké jsou příčiny? Neodpovědnost, bezohlednost, neznalost pravidel, neúcta k životu. Špatný technický stav pozemních komunikací a dopravních prostředků nebo různé kombinace uvedených příčin?
- * Doprava, zejména ve velkých městech, je místem, kde všichni účastníci silničního provozu mohou za malé chyby platit velkými následky a kde každé přecenění vlastních schopností a nedocenění nebezpečí může být tím posledním omylem v životě.

Společenská role výchovy

Jedinec jako účastník dopravy

- * Dopravní výchova se proto musí zaměřit nejen na seznamování žáků s pravidly provozu na pozemních komunikacích, a to jak pro chodce, tak pro řidiče všech druhů vozidel, ale především na výchovu k odpovědnosti, ukázněnosti, k ohleduplnosti k ostatním a respektování jejich potřeb.

Práva a povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců

- * Žáci a studenti mají podle školského zákona právo:
 - * získávat vzdělávání a školské služby ve smyslu zákona,
 - * získávat informace o průběhu a výsledcích svého vzdělávání,
 - * volit a být voleni do školské rady, jsou-li zletilí,
 - * zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel školy je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat.

Práva a povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců

- * vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje,
- * získávat informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle školského zákona.

Práva a povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců

- * Žáci a studenti jsou **povinni**:
 - * řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat,
 - * dodržovat školní a vnitřní řád, jakož i předpisy a pokyny školy nebo školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni,
 - * plnit pokyny pedagogických pracovníků škol a školských zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem,
 - * dbát dobrého jména školy a školského zařízení.

Práva a povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců

Zletilí žáci a studenti jsou dále povinni:

- * informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,
- * dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem,
- * oznamovat škole a školskému zařízení údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost žáka a studenta, a změny v těchto údajích.

Práva a povinnosti žáků, studentů a jejich zákonných zástupců

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni:

- * zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení
- * na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení projednávat se školou nebo školským zařízením závažné otázky týkající se vzdělávání dítěte a žáka
- * informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání
- * dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem
- * oznamovat škole a školskému zařízení údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

Vysoké školy

- * mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti tím, že:
- * uchovávají a rozhojňují dosažené poznání a podle svého typu a zaměření pěstují vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost
- * umožňují v souladu s demokratickými principy přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci nebo jiné náročné odborné činnosti
- * poskytují další formy vzdělávání, umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury, a tím se podílejí na celoživotním vzdělávání

Vysoké školy

- * hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní
- * přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou
- * rozvíjejí mezinárodní a zvláště evropskou spolupráci, jako podstatný rozměr svých činností, podporují společné projekty s obdobnými institucemi v zahraničí, vzájemné uznávání studia a diplomů, výměnu akademických pracovníků a studentů.
- * Činnost vysokých škol upravuje zákon č. 111/1998 Sb.. o vysokých školách.

Studijní programy

- * Vysoká škola uskutečňuje akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání. Typ vysokoškolské vzdělávací činnosti je určen typem uskutečňovaných akreditovaných studijních programů, které mohou být **bakalářské, magisterské nebo doktorské**.
- * Vysoká škola je buď:
 - * **univerzitní** - VŠ univerzitní může uskutečňovat všechny typy studijních programů spolu se související vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činností.
 - * **neuniverzitní** - VŠ neuniverzitní uskutečňuje bakalářské a event. též magisterské studijní programy spolu se související výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činností. Vysoká škola neuniverzitní se nečlení na fakulty.
- * Vysoká škola může být veřejná, soukromá nebo státní.